

Istraživanje javnog mnjenja Srbije, zima 2008. godine

POLITIČKI MILJE PREDSEDNIČKIH IZBORA, II

Istraživački tim:

Srećko Mihailović (rukovodilac tima), Zoran Stojilković, Đorđe Vuković i Miloš Mojsilović

Centar za slobodne izbore i demokratiju (CeSID) realizovao je **istraživanje** u okviru projekta “**Identifikacijom problema do njihovog rešenja – jačanje kapaciteta javnih institucija za prevenciju potencijalnih sukoba**”. Istraživanje je bilo terenskog tipa, a podaci su prikupljeni putem intervjua „licem u lice“. Anketiranje je izvedeno od **24. do 28. januara 2008.** godine na reprezentativnom uzorku od **1573 ispitanika**, punoletnih građana. Istraživanjem je pokrivena cela teritorija Srbije (bez Kosova i Metohije).

Projekat u okviru kog je sprovedeno istraživanje podržava Ambasada Velike Britanije u Beogradu.

Osnovne sociodemografske karakteristike ispitanika:

- Pol: žene - 50% i muškarci – 50%
- Starost: ispitanika od 18 do 29 godina - 21%, od 30 do 39 godina - 15%, od 40 do 49 godina - 16% od 50 do 59 - 20%, starijih od 60 godina - 28%.
- Obrazovanje: bez škole i završena osnovna škola - 24% ispitanika, završena škola za radnička zanimanja - 11%, neka druga srednja škola - 48%, viša škola ili fakultet - 17% ispitanika.

(I)
**Izborna istorija pristalica Borisa Tadića i Tomislava Nikolića
i njeno vrednosno i ideološko utemeljenje**

U istraživanju obavljenom u poslednjim danima prošle godine našli smo da je ideološki profil izbornih pristalica Tomislava Nikolića obeležen kvartetom vrednosnih orijentacija u kojem se nalaze nacionalizam (70%), antievropska orijentacija (68%), podrška politici Slobodana Miloševića (51%) i nadasve izrazito kritičkim odnosom prema stanju u društvu (81%). Ili, u nešto širem kontekstu može se reći da je u pitanju specifična mešavina nacionalizma i pseudosocijalizma uz tvrd stav prema čedu te kombinacije – rešavanju kosovskog pitanja i uz socijalni oslonac na gubitničkom društvenom statusu.

Na drugoj strani, u ideološkom i vrednosnom profilu izbornih pristalica Borisa Tadića takođe nalazimo vrednosni kvartet: pre svega tu je odbacivanje politike Slobodana Miloševića (75%), oslonac na demokratiju uopšte (56%) i posebno na liberalnu demokratiju (64%), „meka“ percepcija kosovskog pitanja (62%), kritički odnos prema stanju u društvu (54%) uz optimističko viđenje daljeg puta (54%) i proevropsku orijentaciju (46%).

Linije podela i međusobnog suprotstavljanja veoma su jasno naznačene, u sedam tačaka. Pre svega tu je (1) odnos prema duhu vremena i politike Slobodana Miloševića, potom je tu (2) percepcija rešavanja kosovskog pitanja, (3) nacionalizam, (4) odnos prema Evropi, (5) odnos prema demokratiji i posebno (6) prema liberalnoj demokratiji, kao i (7) odnos prema socijalizmu.

Ova dva ideološka koncepta i na njima nastale politike, prisutni su u Srbiji u poslednje dve decenije. Naznačeni su u nešto difuznijoj formi već na prvim parlamentarnim izborima 1990. godine, a potom se u toj poslednjoj deceniji prošlog veka profilišu i polarizuju do forme najoštrijeg sukoba u jesen 2000. godine. Danas za Tadića glasa 75% onih koji smatraju da je peti oktobar početak demokratskog preobražaja Srbije, a za Nikolića 70% od onih koji kažu da je to početak propadanja Srbije. Za Tadića danas glasa 62% onih koji su 2000. glasali za Koštunicu, a za Nikolića 66% od onih koji su 2000. glasali za Slobodana Miloševića.

Kratka izborna istorija, počev od 2000. godine, pokazuju da u situaciji izrazite političke, ideološke i vrednosne polarizacije pa i konfrontacije, a to se na osobeni način operacionalizuje u drugom krugu predsedničkih izbora, kako 2004. tako i danas, ili se priklanjaju jednoj od dve strane u sukobu ili se dele na specifičan način.

U sadašnjoj situaciji evidentno je, kada je reč o parlamentarnim strankama, da su G17 Plus i LDP izrazito sklonije politici Borisa Tadića nego politici Tomislava Nikolića, dok su se pristalice DSS/NS unutar sebe podelile, isto kao i pristalice SPS-a. S tim što je odnos Tadić – Nikolić u slučaju pristalica DSS/NS dva prema jedan u korist Tadića, a u slučaju SPS dva i po prema jedan ali u korist Nikolića. No u oba slučaja treba primetiti veliki broj „uzdržanih“ – 34% kod Srpskih demokrata i 46% kod Srpskih socijalista.

Tabela 1. **Izborna istorija – profili pristalica Borisa Tadića i Tomislava Nikolića**
(u % u odnosu na ukupan broj onih koji su izabrali dati odgovor)

Izborna istorija	Glasaće za Tadića	Glasaće za Nikolića	Ostale opcije*
Od svih onih koji kažu da uvek izlaze na izbore glasaće za...	42%	38%	20%
Od svih onih koji tvrde da je 5. oktobar 2000. označio početak demokratskog preobražaja Srbije, glasaće za...	75%	9%	16%
Od svih onih koji tvrde da je 5. oktobar 2000. označio početak propadanja Srbije, glasaće za...	4%	70%	26%
Od svih onih koji su u septembru 2000. glasali za Koštunicu, sada će glasati za...	62%	20%	18%
Od svih onih koji su u septembru 2000. glasali za Miloševića, sada će glasati za...	11%	66%	23%
Od svih onih koji su u drugom krugu Predsednickih izbora 27. juna 2004. godine glasali za Tadića, sada će glasati za...	78%	7%	15%
Od svih onih koji su u drugom krugu Predsednickih izbora 27. juna 2004. godine glasali za Nikolića, sada će glasati za...	2%	93%	5%
Od svih onih koji su na Parlamentarnim izborima 21. 1. 2007. glasali za SRS, sada će glasati za...	2%	93%	5%
Od svih onih koji su na Parlamentarnim izborima 21. 1. 2007. glasali za DS, sada će glasati za...	86%	6%	8%
Od svih onih koji su na Parlamentarnim izborima 21. 1. 2007. glasali za DSS/NS, sada će glasati za...	48%	21%	31%
Od svih onih koji su na Parlamentarnim izborima 21. 1. 2007. glasali za SPS, sada će glasati za...	11%	49%	40%
Od svih onih koji su na Parlamentarnim izborima 21. 1. 2007. glasali za LDP, sada će glasati za...	73%	2%	25%
Od svih onih koji su pre 2 nedelje glasali za Nikolića, sada će glasati za...	1%	93%	6%
Od svih onih koji su pre 2 nedelje glasali za Tadića, sada će glasati za...	95%	1%	4%
Od svih onih koji su pre 2 nedelje glasali za Ilića, sada će glasati za...	44%	22%	34%
Od svih onih koji su pre 2 nedelje glasali za Mrkonjića, sada će glasati za...	16%	38%	46%
Od svih onih koji su pre 2 nedelje glasali za Jovanovića, sada će glasati za...	79%	-	21%

- zbir apstinencata, onih koji ne znaju za koga će da glasaju i ako izađu na izbore i onih koji neće da iskažu svoje izborno opredeljenje.

(II)

Motivacija za glasanje za kandidate

1. Ključne društvene i političke teme

Logično je da su glasači jednog ili drugog kandidata ubeđeni da je baš njihov kandidat taj koji će biti u stanju da reši sve (ili barem većinu) društvenih i političkih problema. Interesantno je, međutim, videti i koliki je „stepen ubeđenosti“ glasača da će njihov kandidat rešavati pojedine konkretne probleme; istovremeno ovaj nalaz pokazuje i važnost date teme za glasače pojedinih kandidata.

Najveći broj glasača Tomislava Nikolića smatra da će njihov kandidat biti u stanju da reši problem kriminala i korupcije. Zanimljivo je da znatan broj njegovih glasača smatra da je Tadić taj koji je u stanju da saraduje sa svetom (9%) i da omogući brži ulazak Srbije u EU (12%). Međutim, ovo ne znači da će oni zbog ovakvog ubeđenja na nekim narednim izborima glasati za Tadića ili stranku na čijem je on čelu, jer su ove teme za glasače Nikolića od minornog značaja.

Tabela 2. Pristalice Tomislava Nikolića

Tomislav Nikolić	Šta mislite, koji od kandidata će kao Predsednik Srbije uspešnije rešavati sledeće probleme ?	Boris Tadić
85	Borba protiv kriminala i korupcije	1
78	Zapošljavanje	1
73	Privredni razvoj i povećanje standarda	3
73	Status Kosova	2
68	Saradnja sa svim važnim zemljama	9
56	Ulazak u Evropsku Uniju	12

Sa druge strane, „obim ubeđenosti“ glasača Borisa Tadića da je baš njihov kandidat taj koji je u stanju da reše određene probleme veći je nego u slučaju Nikolićevih glasača. Čak 91% smatra da je Tadić sposoban da saraduje sa svim važnijim zemljama, a 89% da je on taj koji može da reši status Kosova. Jedini značajniji broj među glasačima Tadića koji smatra da i Nikolić može nešto da reši, može se naći u slučaju kriminala i korupcije (7%).

Tabela 3. Pristalice Borisa Tadića

Boris Tadić	Koji od kandidata će kao Predsednik Srbije uspešnije rešavati sledeće probleme ?	Tomislav Nikolić
91	Saradnja sa svim važnim zemljama	0
89	Status Kosova	0
80	Privredni razvoj i povećanje standarda	1
75	Zapošljavanje	1
69	Ulazak u Evropsku Uniju	1
69	Borba protiv kriminala i korupcije	7

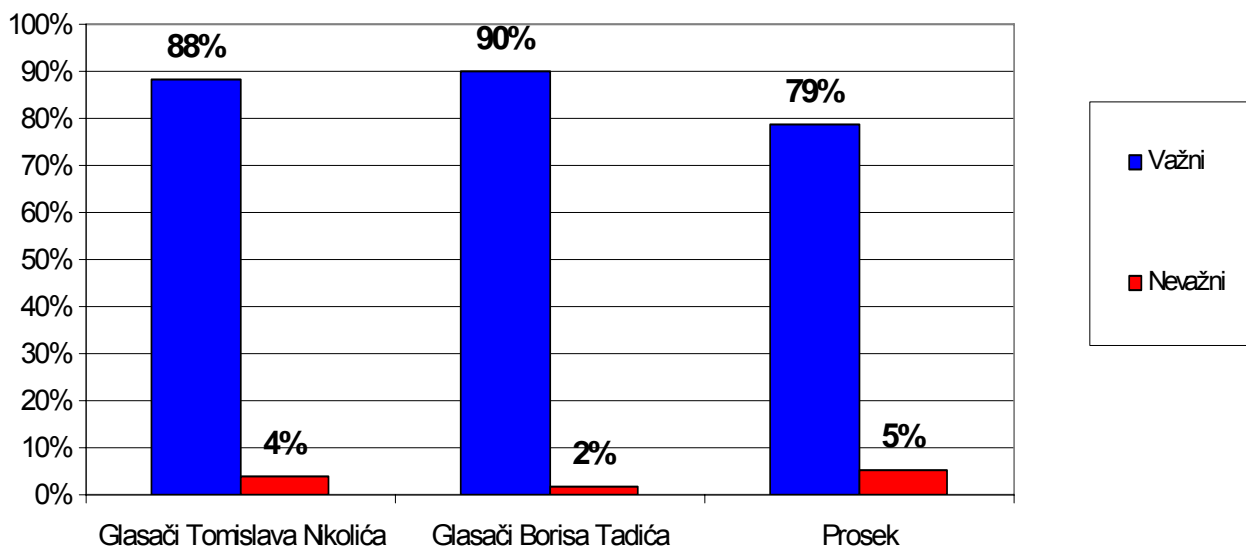
Tabela 4. Prosek

Tomislav Nikolić	Koji od kandidata će kao Predsednik Srbije uspešnije rešavati sledeće probleme ?	Boris Tadić
36	Borba protiv kriminala i korupcije	28
29	Zapošljavanje	30
27	Status Kosova	29
34	Privredni razvoj i povećanje standarda	34
24	Saradnja sa svim važnim zemljama	44
19	Ulazak u Evropsku Uniju	46

2. Procena važnosti izbora

U ukupnom javnom mnenju vlada ubeđenje da je drugi krug izbora od relativno velike ili izuzetno velike važnosti za Srbiju (79%). Procena važnosti još je veća među onima koji će izaći i glasati za jednog od dva kandidata. Ono što je interesantno jeste da među glasačima Nikolića i Tadića nema razlike u proceni važnosti izbora – i za jedne i za druge, izbori su od velike važnosti! (videti grafikon x)

Grafikon 1. Koliko su predsednički izbori 3. februara važni za Srbiju?*

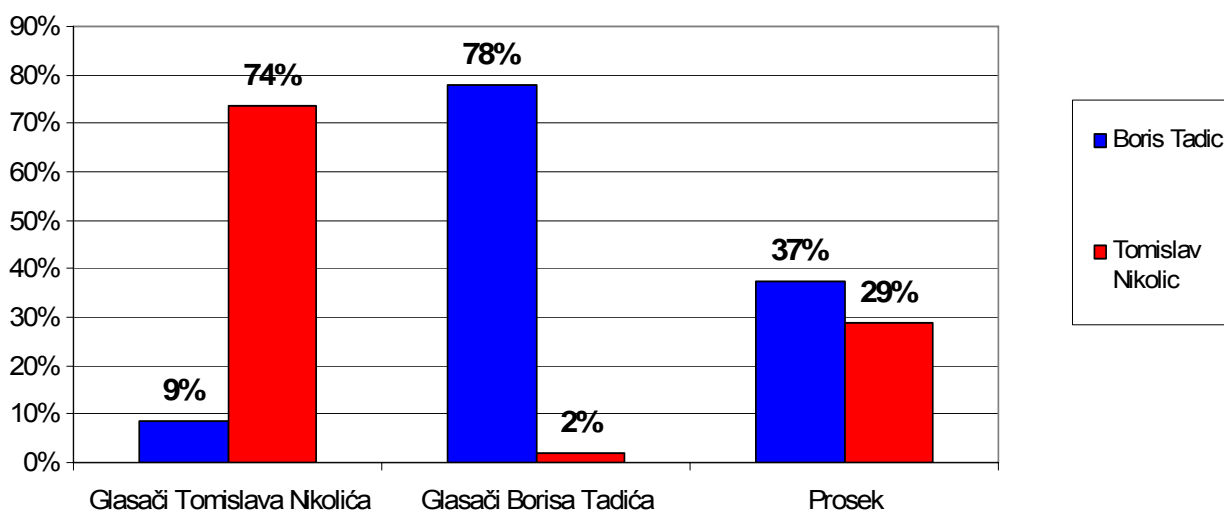

*razliku do 100% predstavljaju oni koji nemaju stav.

3. Uverenje o izbornoj pobedi

Nije iznenađenje da glasači jednog ili drugog kandidata smatraju da će njihov kandidat pobediti. Međutim, interesantniji su odgovori onih koji će glasati za određenog kandidata, a ipak smatraju da će pobediti „onaj drugi“. U ovom slučaju, manji je broj glasača Borisa Tadića koji smatraju da će pobediti Nikolić, nego što je to u slučaju glasača Tomislava Nikolića – čak 9% njih smatra da će Tadić pobediti. I odgovori dati na nivou opšteg proseka govore o preovlađujućem stavu u javnom mnenju da će Boris Tadić dobiti drugi mandat.

Grafikon 2. Šta mislite ko će pobediti na Predsedničkim izborima 3. februara?

*razliku do 100% predstavljaju oni koji nemaju stav.

4. Stav stranke kao motiv za glasanje za određenog kandidata

Analize dosadašnjih istraživanja pokazuju da će glasači kandidata koji su „ispali“ u prvom krugu izbora u velikoj meri uticati na konačan ishod Predsedničkih izbora. Zbog toga, ovo istraživanje se bavilo i mogućim ponašanjem i uticajem stranaka na svoje glasače.

Tabela 5. Kako ćete postupiti ukoliko Vas Vaša stranka pozove...?

	...da bojkotujete izbore		...da glasate za B. Tadića		...da glasate za T. Nikolića	
	Poslušaću	Neću poslušati	Poslušaću	Neću poslušati	Poslušaću	Neću poslušati
DSS	20	38	23	23	15	34
G17 Plus	5	35	25	8	3	41
NS	8	36	18	27	11	30
SPS	6	48	7	46	23	28
LDP	11	40	29	25	2	54

Poziv stranke na bojkot najviše uticaja bi imao na glasače DSS-a, a potom LDP-a. Glasajući DSS-a pokazuju potpunu podeljenost u pogledu poziva stranke da se glasa ili ne glasa za Borisa Tadića (po 23%). Na poziv da se glasa za Nikolića, znatno je manji broj onih koji će poslušati stav stranke nego onih koji neće poslušati.

Analiza ponašanja glasača Nove Srbije je interesantna. Oni su „neposlušni“ i u varijanti poziva stranke da glasaju za Tadića i za Nikolića. Ipak, nešto je veći broj onih koji će poslušati eventualni stav stranke da se glasa za Tadića (18%), nego Nikolića (11%).

Iako se činilo da je logično očekivati da će se veći broj glasača SPS-a odazvati mogućem pozivu da glasaju za Nikolića, kao i veći broj glasača LDP-a koji će glasati za Tadića, to nije slučaj. Naime, čak 28% pristalica SPS-a neće podržati Nikolića na poziv stranke, kao što to neće učiniti ni 25% glasača LDP-a u slučaju Tadića.

(III)

Izlaznost u drugom krugu predsedničkih izbora

Procena izlaznosti podrazumeva nekoliko uvodnih napomena. Najpre, shodno biračkim spiskovima u Srbiji ima 6,7 miliona birača, ali je procena da oko 5,5 miliona zaista na adekvatan način može da ostvari ovo svoje pravo. Tu razliku od oko 1,2 miliona birača u najvećoj meri čine birači koji se nalaze u inostranstvu, potom oni koji žive dosta udaljeni od formalnog mesta prebivališta na kome mogu da ostvare svoje biračko pravo (žive u drugom gradu ili opštini) ili problemi sa vođenjem biračkog spiska (dupli upisi, preminuli glasači...). Stoga se svaka procena izlaznosti odnosi na one birače koji mogu relativno lako da upotrebe ovo svoje pravo.

Tabela 6. Izlaznost na izbore i sigurnost odluke

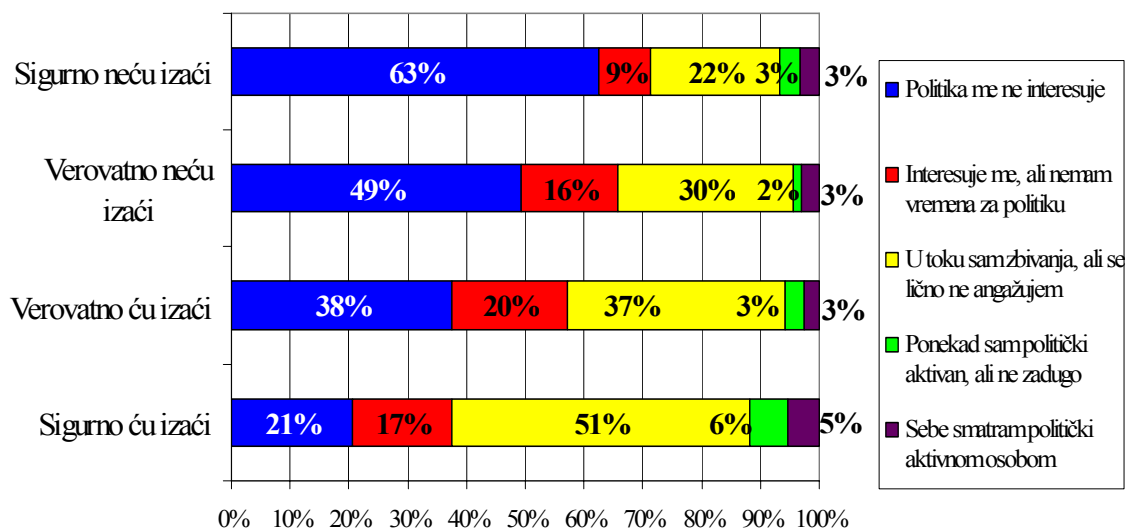
	sigurni u odluku	nesigurni u odluku	prosek
Sigurno ću izaći	71%	1%	72%
Verovatno ću izaći	9%	9%	18%
Verovatno neću izaći	1%	3%	4%
Sigurno neću izaći	5%	1%	6%

Izlaznost na izbore nagoveštava ogroman broj birača. U dosadašnjoj izbornoj istoriji najveći broj birača je bio na prvim predsedničkim izborima 1990. godine i iznosila je oko 5,1 milion. Imajući u vidu i dosadašnja demografska kretanja, verovatno se takav skoro neće zabeležiti, jer je realno manji broj birača koji mogu da glasaju. Od 5,5 miliona birača izlazak nagoveštava skoro

90% njih. Međutim, kada ih pitamo za sigurnost njihove odluke ovaj procenat opada za 10% i iznosi oko 80% od raspoloživog biračkog tela. U tom okviru treba i tražiti izlaznost koja će se kretati u rasponu od 4,2 miliona do 4,6 miliona glasača. Preostali broj birača koji je procenjen na milion, skoro nikada ne učestvuje na izborima i pripada kategoriji onih koje nazivamo apolitični (uporedna istraživanja pokazuju da je u svim demokratijama takvih od 10% do 20%).

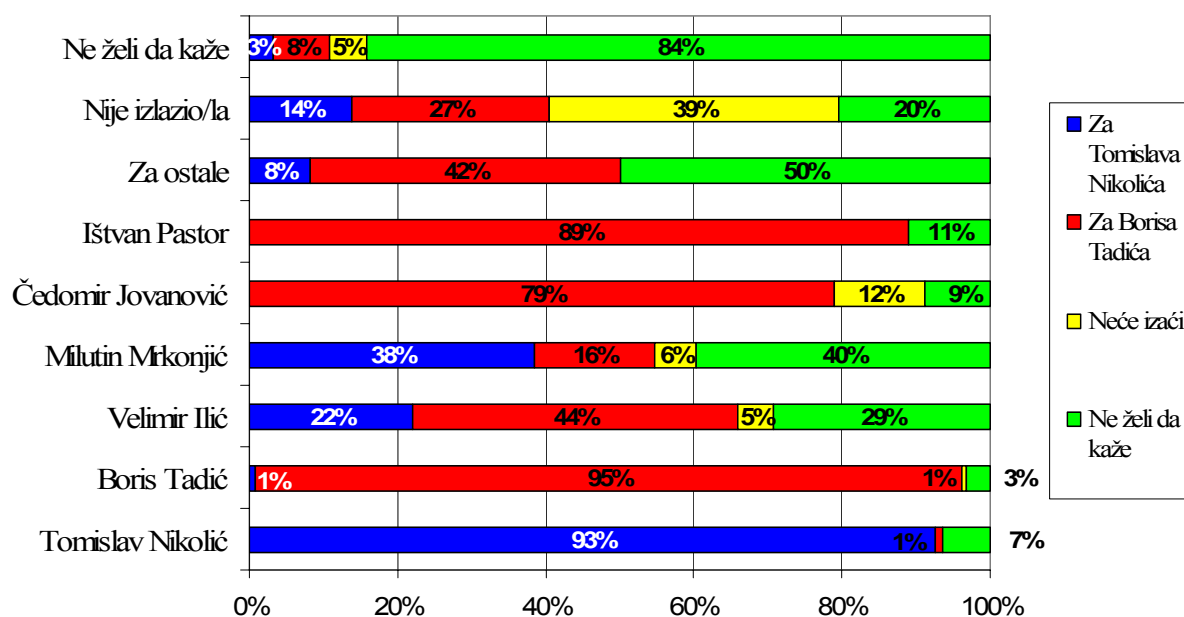
Interesantno je da je izlaznost najavio značajan deo onih koje politika ne interesuje ili nemaju vremena da se njome bave. U onima koji najavljuju siguran izlazak takvih je skoro 40%, u onima koji najavljuju verovatan izlazak je skoro 60% takvih. To govori o referendumskom karakteru izbora, uključenosti onih koji sebe smatraju „nekompetentnim” i samo potvrđuje podatke o projektovanoj visokoj izlaznosti.

Grafikon 4. Odnos prema politici i izlaznost na izbore

1. Procene izbornog skora

Grafikon 5. Prelivanje glasova iz prvog kruga

Deo potencijala na koji dva kandidata u drugom krugu mogu da računaju dolazi iz kruga onih birača koji su se opredelili za druge kandidate, ali i iz kruga onih koji nisu glasali u prvom

izbornom krugu. Kada su u pitanju oni koji su glasali za Nikolića ili Tadića u prvom krugu njihov politički stav odlikuje nepokolebljivost i potvrđuje svoj raniji politički izbor. Glasači Č. Jovanovića i I. Pastora će svoju podršku dati Tadiću bez izuzetka, sa tim da kod Jovanovićevih glasača postoji osmina onih koji ne žele da participiraju na ovim izborima. Glasači V. Ilića će se opredeljavati za Tadića u duplo većoj meri u odnosu na one koji će se opredeljavati za Nikolića. Sa druge strane, oni koji su glasali za Mrkonjića opredeljavaće se 2,5 puta više za Nikolića nego za Tadića. Interesantno je da 30% onih koji su glasali za Ilića i 40% onih koji su glasali za Mrkonjića ne žele da kažu svoj izbor, ali su sigurni u to da će izaći na izbore.

Sa druge strane, izlaznost najavljuje i značajan broj onih koji nisu glasali u prvom krugu izbora. Kod njih je oko dve petine već opredeljeno (Tadić tu ima duplo veću podršku), dve petine najavljuje ostanak u apstinenciji, dok jedna petina ne želi da kaže za koga bi glasao.

Kada je u pitanju procena političke snage dvojice kandidata, značajan procenat onih koji ne žele da kažu za koga će glasati, može u značajnoj meri da pomere projekciju postojećih rezultata. Stoga je ovo okvir glasova koji mogu osvojiti kandidati. Rezultat pokazuje da je razlika između kandidata mala i da će poslednji dani kampanje i izlaznost odlučiti porednika ovih izbora.

Tabela 7. Procena osvojenih glasova

	od...	do...
Boris Tadić	2.100.000	2.350.000
Tomislav Nikolić	2.000.000	2.250.000

PRILOG

Sociodemografski profil glasača Tomislava Nikolića i Borisa Tadića

Od sociodemografskih odlika, najveća razlika između glasanja sa Nikolića ili Tadića, pokazuje se na nivou **obrazovanja i klasne samoidentifikacije** glasača. Oni sa osnovnom školom će u većoj meri glasati za Nikolića, dok će Boris Tadić imati veću podršku u kategoriji onih sa višim i visokim obrazovanjem.

Oni koji sebe vide na nižim lestvicama društvene hijerarhije u većoj meri glasaju za Nikolića, a oni koji sebe vide u srednjim i gornjim srednjim slojevima u većoj meri će podržati Tadića. Iako se u pogledu pola, starosti, zanimanja i radnosvojinskog statusa mogu videti određene razlike, one su manje u odnosu na obrazovanje i svrstavanje u određene društvene klase.

Tabela 8. Pol i glasanje u drugom krugu izbora

	Tomislav Nikolić	Boris Tadić	Prosek
Žensko	46%	52%	50%
Musko	54%	48%	50%
Ukupno	100%	100%	100%

Tabela 9. Starosti glasanje u drugom krugu izbora

	Tomislav Nikolić	Boris Tadić	Prosek
Od 18 do 29	19%	22%	21%
Od 30 do 39	15%	18%	15%
Od 40 do 49	17%	16%	16%
Od 50 do 59	21%	19%	20%
60 i više	28%	25%	28%
Ukupno	100%	100%	100%

Tabela 10. **Obrazovanje i glasanje u drugom krugu izbora**

	Tomislav Nikolić	Boris Tadić	Prosek
Osnovna škola (8 razreda)	27%	16%	24%
Završena škola za radnička zanimanja	17%	7%	11%
Završena srednja škola	45%	52%	48%
Završena visa škola ili fakultet	11%	25%	17%
Ukupno	100%	100%	100%

Tabela 11. **Radnosvojinski status i glasanje u drugom krugu izbora**

	Tomislav Nikolić	Boris Tadić	Prosek
Privatnik, vlasnik	4%	8%	6%
Zaposlen kod privatnika	14%	17%	15%
Zaposlen u državnom sektoru	13%	15%	13%
Nezaposlen - traži posao	21%	12%	16%
Penzioner	26%	26%	27%
Poljoprivrednik	5%	4%	5%
Domaćica	13%	6%	10%
Učenik, student	4%	12%	8%
Ukupno	100%	100%	100%

Tabela 12. **Klasna samoidentifikacija i glasanje u drugom krugu izbora**

	Tomislav Nikolić	Boris Tadić	Prosek
Viša klasa	1%	2%	1%
Srednja klasa bliža višoj	15%	29%	20%
Srednja klasa bliža nižoj	33%	41%	37%
Radnici/seljaci	29%	14%	22%
Niža klasa	15%	5%	11%
Ne zna, ne može da oceni	7%	9%	9%
Ukupno	100%	100%	100%